

Gediminas JASINSKAS

KELIOS DIENOS VILNIUJE

Dailėtyrininko Gedimino JASINSKO esė apmąstoma populiariosios kultūros, naujų technologijų įtaka kultūrai ir kasdieniam gyvenimui.

Aptariamos subjektyvios patirtys kintančiame, naujų vaizdų, įvykių, galimybių kupiname Vilniaus mieste, ieškoma paralelių tarp gyvenimo ir meno kūriniių.

A COUPLE OF DAYS IN VILNIUS

In his essay, the art critic Gediminas JASINSKAS reflects on the effects of popular culture and developing technology on culture and daily life. He looks for parallels between life and art, and discusses personal experiences in the ever-changing city of Vilnius, always full of new vistas, events and opportunities.

Jeigu Franzas Kafka gyventų XXI amžiaus Vilniuje, „Pilies“ veiksmas sukūsi apie nenuspėjamą ir niūrų kalną miesto centre, tai – niekam nežinant – atidaromą gyventojams, tai vėl uždaromą tvarkymo, taisymo, lopymo darbams. Kalno papėdėje įsikūręs Gediminas vieną naktį miestelėnus nustebintų mėlynu *lightsaber*’iu, ir gyvenimas eitų toliau. Tokiame scenarijuje aš labai norėčiau apsimesti K. ir lakstyti po miestą, kažko ieškoti ir laukti, kalbėtis, tartis ir pyktis su žmonėmis, kažko vis nesiliauti siekti. O laikas Vilnių ir jo gyventojus neštų tolyn ir tolyn, miesto istoriją pildytų vis nauji įvykiai, kurie savo ruožtu patys netrukų tapti istorija, ir ant jų iš karto nugultų dar kiti naujovių ir laiko sluoksniai.

Visų Šventųjų dienos mišios Vilniaus Arkikatedroje. Šviesos bažnyčioje prigesintos, žmonės, kas suoluose, kas procesijoje, laiko rankose degančią žvakę ir gūžiasi paslaptingoje prieblandoje. Ore tvyro stiprus smilkalų kvapas. Atsistoju gale, dešinėje pusėje nuo durų. Netrukus pro mane pradeda eiti procesija – priekyje kunigas su patarnautojais, už jų giedotojų choras ir parapijiečiai. Procesija sustoja, sukalbamos maldos, giedamos giesmės. Kunigas uoliai pamuoja smilkytuvu, oras tampa dar aitresnis, ir netrukus procesija juda centrine bažnyčios nava link pagrindinio altoriaus. Matau pro mane einančių žmonių veidus, apšviestus spingsinčių liepsnelių. Dauguma jų senyvo amžiaus, eina sunkokai ir gal net kiek komiškai atrodo su rankose tvirtai spaudžiama žvake, lyg vaikai įsikibę į savo mylimą žaislą.

Vėliau ramiai vaikštinėju šoninėmis navomis ir toliau stebiu pro šalį praeinančią gyvenimą. Besimeldžiančią, ant kelių klūpančią moterį, karštai prie krūtinės spaudžiančią dar visišką lėliuką, kelias nerangias figūras, sustingusias tamsioje ir vėsioje Šventojo Kazimiero koplyčioje, vyresnio amžiaus vyrą, sėdintį pačiame bažnyčios gale, beveik pranykstantį jį gaubiančioje apytamsoje. Stebiu ir galvoju, koks galėtų būti šių žmonių gyvenimas, kokios mintys jiems neduoda ramybės ir dėl ko jie meldžiasi. Tačiau apie save visai negalvoju, lyg pats užmirštu save toje prietemoje.

Žvabūs lapkričio vakarai. Lietus, vėjas ir šaltis verčia žmones gūžtis į savo paltus, striukes, šalikus ir į save pačius. Verčia nebegyventi pačioje aplinkoje, o tik kažkur šalia jos, miglotai suvokiant pro šalį praskubančius žmones, pralekiančius garsus, pojūčius, vaizdus. Kartais prieš naktį temstantis dangus nusidažo deginančia raudona spalva, lyg

Gediminas JASINSKAS. Be pavadinimo

atspindinčia ir kurstančia apačioje gyvenančiųjų skausmus ir viltis. „Nes būtent vakare užaina liūdesys ir tamsiam danguje tvyro neaiškūs troškimas“¹.

Gruodžio pirmosios vakaras Vilniuje, eglutės įžiebimo šventė. Žmonės švenčia ir džiaugiasi, kai kurie paslapčiomis geria, *bonkės* suvienyti, bet netrukus ir susikivirčia. Arba paslydę pargriūna.

Prie Dievo gailėstingumo šventovės klūpantis, išmaldos prašantis elgeta sparčiai žegnojasi žmonėms einant pro šalį. Maža mergaitė guviu balsu garsiai klausia: „Mama, o čia mane krikština?“

Prieššventinis liūdesys, sukeliantis norą ironizuoti. Lietuviška Didžiosios Prancūzijos versija: būrelis vyrų ir moterų karštai bylinėjasi su *Maximos* kasininke dėl nepritaikytos nuolaidos. Eugène'o Delacroix paveikslo fone ima ryškėti prekių lentynos, krepšiai ir vežimėliai. Kūriny, žadindamas visuomenės sąmoningumą, pradeda skliti socialiniuose tinkluose.

Prekybos centrai ir vienatvė. Ryški elektros šviesa trumpam apgauna akis, ir protas pamiršta, kad už šių sienų nykiai lyja. Pirkdamas vištienos kotletą „Astra“ su razinomis ir sūriu, netikėtai pastebiu, kad jį man pateikusi moteris yra tuo pačiu vardu – Astra. Kiti mano pirkiniai – trys bananai, graikiškas jogurtas (30 gramų baltymų) ir cigaretės „Camel“.

Dienos darosi vis trumpesnės, ir pilkas dangus užgula be-kūniu savo sunkumu. Išėjus į lauką visuomet pasitinka toks pats šlykščiai lipnus dienos metas – nei šviesa, nei sutemos – ir pasiglemžia savin visas aplinkines formas ir spalvas. Žmonės apie tai, regis, negalvoja, ir visi kažkur juda su savais reikalais. Zuja, skuba, eina netaisyklingsiomis trajektorijomis, prasilenkia vieni su kitais ir nužingsniuoja toliau. Taip kiekvieną dieną. Koks išraiškingas ir tapybiškas spektaklis, jeigu pasižiūrėtume Bruegelio akimis iš viršaus! Arba iš drono.

Vilniaus paveikslų galerijoje veikia paroda „Juozapas Čechavičius ir jo epocha fotografijoje“. Čia eksponuojamos nuotraukos iš vadinamosios šlapio kolodijaus eros, rodomi

pirmieji Vilniaus vaizdai fotografijose. Miestų aikštės, krančinės, bažnyčios, Gedimino pilies bokštas ir Neries upės, Vilniaus panoramos nuo kalvų. Kitos viešos vietos, kuriose vykdavo miesto gyvenimas ir rinkdavosi žmonės. Tačiau net ir praėję pro fotografo objektyvą, ne visi jų liko įamžinti šviesai jautrių kolodijaus skysčiu padengtoje plokštelėje. Fotografijos technologijai žengiant pirmuosius žingsnius buvo fotografuojama ilgesniais išlaikymais, todėl nebuvo įmanoma įamžinti greito judėjimo ar veiksmo. Žmonės, nuo kurių skludusi šviesa taip ir neįsispaudė foto plokštelėje, išnykdavo iš fotografuojamo kadro arba pasirodydavo blyškių, miglotai susilieusių siluetaų pavidalu.

Grįžęs namo per mažiau nei dešimt minučių *facebooke* apžiūrėjau dar kelias parodas. Tik jau nebeprisimenu, kokias. Fotografijos mastams taip išplitus, regimasis pasaulis vėl pradeda lietus ir išnykti, nesuskaičiuojami vaizdai skrieja priešais mūsų akis, bet nebeišlieka atmintyje ir vis mažiau veikia pojūčius. Tačiau aš nenustojau žiūrėjęs, toliau įnirtingai *skrolinu*. XXI amžiaus *flâneur* persikelia į virtualią erdvę.

Kūčių naktis. Į Bernardinų bažnyčią eilė driekiasi dar prie lauko durų. Žmonės mažais žingsniukais juda pirmyn

ir spraudžiasi pro siaurą praėjimą. Viduje, prieangyje, įkurta gyva prakartėlė. Asiliukas ir trys avys mažame aptvare. Tiesiai virš jų kažkur į tolą, į priešingą pusę nei visi susirinkusieji, kurie kiša savo rankas su telefonais asiliukui į veidą, žvelgia akmeninis Mikalojaus Vilučio Jėzus. Ant Vilučio kūrinio galvos įsitaisiusi maža vaizdo kamera taip pat stebi visą šią sceną. O asiliukas nežiūri niekur. Ir visai nejudą. Gal nesupranta, kodėl atsidūrė šiame ciniškame spektaklyje.

Gruodžio 25 diena – Šventų Kalėdų rytas. Bet šventumo ir kino filmų idilės realybėje, deja, mažiau, negu norėtusi. Kita reikšminga data – sausio pirmoji, 2019 metų pradžia. Tai pats geriausias laikas man, kaip ir Levo Tolstojaus Levinui, suprasti, jog dabar mano gyvenimas, kad ir kas atsitiktų, kiekviena jo minutė, ne tik nėra beprasmiška, kaip buvo anksčiau, bet turi neabejotiną gėrio prasmę, kurią aš galiu jam suteikti. Pabaiga.

696-asis Vilniaus gimtadienis. Istorinės miesto vietos trumpam pasipuošia įvairiausiomis šviesos instaliacijomis. Miesto veidas keičiasi, keičiasi ir jį kuriantys žmonės. „Niekas iš mūsų nedalyvavo kuriant pirmąjį atvaizdą“, rašė

Juozapas ČECHAVIČIUS. Didžioji gatvė ties Šv. Mikalojaus soboru, išpuošta triumfo vartais, vainikais ir vėliavomis Rusijos imperatoriaus Aleksandro III viešnagės Vilniuje proga. 1884, rugpjūtis. Lietuvos dailės muziejus

E. H. Gombrichas. O Vilniaus paveikslų galerijoje eksponuojamas pirmasis Vilniaus atvaizdas, ir popieriaus paviršiuje mus pasiekia šviesa dar iš XIV amžiaus.

* * *

Vasaris. Dienos jau darosi ilgesnės, už mėnesio ateis pavasaris. Katedros varpinės laikrodis nedrąsiai muša dešimtą valandą nakties. Roland'as Barthes'as savo knygoje „Camera Lucida“ rašė apie laiko triukšmą. Tai yra laikrodžiai, varpai, fotoaparato užrakto garsas. Gal ir vos girdimas upės tekėjimas, šaltinio čiurlenimas arba į kanalizacijos vamzdžius nutekantis vanduo? Nežinau. Man atrodo, kad laikas nesukelia jokio triukšmo, gal neturi ir jokio pavidalo. Kartais jis toks keistai beformis, nesuteikiantis pojūčio. Lyg jo visai nebūtų. Sustojęs vietoje, tuščias ir slegiantis, kaip tas lapkričio dangus. Ir tebūnie, vis tiek taip nebus visada.

Sušalusiais pirštais užgesinu paskutinę cigaretę. Katedros aikštę vis dar stebi sustingęs Gediminas ir tylus bokštas už jo. Sningant pakeliumi akis į miesto žibintus ir nakties dangų virš jų. Tamsoje lengvai sukasi ir krenta snaigės. Be garso, be išankstinės tvarkos. Sukasi ratais, palengva krenta žemyn, dengiasi ant žemės vis naujais sluoksniais. Kaip mano ir šio miesto laikas.

Gediminas JASINSKAS

Juozapas ČEČAVIČIUS. Namas Antakalnyje (dabar – Tado Kosčiuškos g. 34). 1885. Lietuvos dailės muziejus

¹ Albert Camus, „Tarp taip ir ne. Geroji ir išvirkščioji pusės“.

² Ernst Hans Gombrich, „Meno istorija“.

Juozapas ČEČAVIČIUS. Namas Vilniaus gatvėje (dabar – Vilniaus g. 17). Apie 1880. Lietuvos dailės muziejus

